



**HENKILÖHAASTATTELU
DOKUMENTTIELOKUVASSA JA
AIKAKAUSLEHDESSÄ**

Erot ja yhtäläisyydet

Linda Mäki-Kala

Opinnäytetyö
Joulukuu 2012
Viestinnän koulutusohjelma
Käsikirjoittamisen
ja kuvallisen ilmaisun
suuntautumisvaihtoehto

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Viestinnän koulutusohjelma
Käsikirjoittamisen ja kuvallisen ilmaisun suuntautumisvaihtoehto

MÄKI-KALA, LINDA:
Henkilöhaastattelu dokumenttielokuvassa ja aikakauslehdessä
– Erot ja yhtäläisyydet

Opinnäytetyö 37 sivua
Joulukuu 2012

Käsikirjoitin, tuotin ja ohjasin opinnäytetyöni taiteellisena osana henkilökuvadokumentin. Itselleni mieleisin osuus koko dokumentissa oli henkilöhaastattelun tekeminen, sillä olen tehnyt samantyyllisiä haastatteluja myös toimittajan työssäni.

Opinnäytetyöni kirjallisessa osuudessa tutustun siihen, mitä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä henkilökuvadokumentin ja aikakauslehden henkilöhaastattelun tekemisessä on. Kirjallisen osuuden tavoitteena on avata ohjaajan ja toimittajan työnkuvien sekä haastattelun rakentamisen samankaltaisuutta.

Tutkin henkilöhaastattelujen luonnetta ja merkitystä sekä tutustun erilaisiin haastattelutapoihin ja -tyyleihin. Paneudun myös siihen, miten luottamussuhde syntyy ja miten rento ilmapiiri näkyy haastattelun laadussa. Käytin apunani alan kirjallisuutta sekä ammattimien monia käytännönvinkkejä ja kokemuksia omasta työstäni Me Naiset -lehdessä.

ABSTRACT

Tampere University of Applied Sciences
Degree Program in Media
Option of Scriptwriting and Visual Expression

MÄKI-KALA, LINDA:
Conducting a Journalistic Interview
– Differences and Similarities between a Magazine Interview and a Documentary Film Interview

Bachelor's thesis 37 pages
December 2012

As my graduation project I wrote the script, and produced and directed a documentary film. The most pleasant part of making the documentary was the interviews, because I have done many similar interviews as a reporter.

The objective of my thesis is to explore the differences and similarities between documentary film interviews and magazine interviews. The goal is to get to know all the similarities between the director's and the reporter's job descriptions, and the similar ways of building interviews.

I studied the purpose and the nature of interviews, and the different ways of doing them. I also studied how trust is earned between the interviewer and the interviewee, and how a relaxed atmosphere shows in the quality of the interview. To accomplish the study I used the literature of the field and all the things I have learned as a reporter for Me Naiset -magazine.

Key words: interview, documentary film, magazine

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	MIKÄ ON HENKILÖHAASTATTELU?	8
2.1	Henkilöhaastattelun tavoite ja merkitys.....	9
2.2	Ohjaajan ja toimittajan rooli	10
3	HAASTATTELUN RAKENTAMISEN ALKUVAIHEET	12
3.1	Idea.....	12
3.2	Haastateltavan valinta	14
3.3	Näkökulman valinta	14
3.4	Haastattelupyynnön lähettäminen ja haastattelusta sopiminen.....	15
3.5	Haastattelupaikan valinta	16
3.6	Taustatyön merkitys.....	16
3.7	Erilaiset haastattelutavat.....	18
3.7.1	Kasvokkain haastattelu	18
3.5.2	Puhelinhaastattelu	18
3.5.3	Sähköpostihaastattelu	19
4	KYSYMYSTEN VALMISTELU	20
5	HAASTATTELUTILANTEEN ETENEMINEN	21
5.1	Roolien omaksuminen ja ilmapiirin luominen.....	21
5.2	Luottamuksen ansaitseminen	21
5.3	Kameran läsnäolo	22
5.4	Haastattelutyylin valinta	24
5.5	Kysymysten esittäminen	26
6	HAASTATTELUN SAATTAMINEN LOPULLISEEN MUOTOONSA	28
6.1	Haastattelun kirjoittaminen ja rakenteen miettiminen	28
6.2	Äänen ja musiikin vaikutus.....	31

7 POHDINTA.....	32
LÄHTEET.....	35

1 JOHDANTO

Mitä yhteistä on henkilöhaastattelun toteuttamisella aikakauslehdessä ja dokumenttielokuvassa? Löytyykö niiden suunnittelusta, toteutuksesta tai valmiista lopputuloksesta jotain yhtäläisyyksiä? Entä mitkä ovat niiden suurimmat erot?

Pyrin löytämään opinnäytetyössäni vastaukset näihin kysymyksiin vertailemalla, rinnastamalla, kyseenalaistamalla sekä käyttämällä hyväksi omia kokemuksiani. Dokumenttielokuvista valitsin tarkasteluun nimenomaan henkilödokumentit ja printtimedian puolella aihepiiri on rajattu viikoittain tai kuukausittain ilmestyviin aikakauslehtiin. Molemmissa kyse on yhden ihmisen haastattelusta, ei esimerkiksi pari- tai ryhmähaastattelusta.

Tein opinnäytetyöni taiteellisenä osana henkilödokumentin, jonka käsikirjoitin, tuotin ja ohjasin. Dokumentti kertoo lumilautailuharrastuksensa parissa vakavasti vammautuneesta Mikko Sjöblomista, joka sinnikkyytensä ja positiivisen elämänasenteensa ansiosta palasi takaisin rinteeseen, rakastamansa lajin pariin. Mikkoa haastatellessani jouduin aivan erilaisen haastattelutilanteen eteen. Hänen puheensa oli hidasta, ja koska Mikko oli tehnyt aiemmin vain muutaman haastattelun, rennon ilmapiirin luomisen tärkeys korostui entisestään. Haastattelin lisäksi Mikon äitiä, joka oli myös haastateltavana suhteellisen kokematon. Molempien kanssa puhuimme hyvin ikävistä muistoista, kipeistä asioista ja tunteista. Niiden kaivamiseen vaadittiin rutkasti luottamusta, kärsivällisyyttä, empatiakykyä ja tilannetajua.

Olen työskennellyt toukokuusta lähtien toimittajana Me Naiset -lehdessä, Suomen suurimassa naisten viikkolehdeissä. Olen tehnyt haastatteluja pienistä puhelinkeskusteluista nopeisiin sähköpostihaastatteluihin, mutta myös monta tuntia kestäneitä, kasvokkain haastateltavan kanssa tehtyjä kansihaastatteluja, jotka ovat viikkolehden suurimpia ja työläimpiä haastatteluja. Olen haastatellut julkisuuden henkilöitä sekä "tavallisia ihmisiä". Olen tehnyt paljon virheitä, mutta kokenut myös suuria onnistumisen hetkiä.

Dokumenttini ja ammattini innoittamana pohdin opinnäytetyössäni muun muassa mistä syntyy idea henkilöhaastattelulle, miten kysymykset muodostuvat, miten haastattelutilanne etenee ja miten henkilöhaastattelu löytää lopullisen muotonsa. Tarkoitukseni on

löytää uusia työkaluja sekä omaan että kollegoideni työskentelyyn – niin aikakauslehti-
puolella kuin dokumenttielokuvienkin parissa.

2 MIKÄ ON HENKILÖHAASTATTELU?

Journalismissa haastattelut jaetaan kahteen päätyyppiin, henkilöhaastatteluihin ja asiahaastatteluihin. Jako toimii myös dokumenttielokuvissa. Elokuvan aihe ja tyylilaji ratkaisevat lähestymistavan. (Aaltonen 2011, 311.) Sekä henkilökuvadokumentissa olevasta haastattelusta että aikakauslehden henkilöhaastattelusta puhuttaessa voidaan yksinkertaisesti puhua vain *henkilöhaastattelusta*. Molempien lähtökohtana on aina henkilö. Hän ei ole vain asiantuntemuksensa tai tietojensa vuoksi haastateltava henkilö, vaan joku, jonka persoona, tunteet ja kokemukset rikastuttavat valmista tuotosta tai kuljettavat tarinaa eteenpäin alkumetreistä loppuun asti.

Vaikka henkilödokumenttihaastatteluiden ja aikakauslehtien henkilöhaastatteluiden suurin ero piileekin haastattelun julkaisemistavassa, niiden rakentamisvaihe toistuu lähes identtisenä. Molemmat kertovat tarinaa, josta löytyvät alku, käänneet ja loppu. Molempien on oltava uskottavia ja luotettavia, mutta ne voivat jättää myös tietoisesti asioita kertomatta niin, että ihmiset voivat täyttää puuttuvat aukot omalla mielikuvituksellaan. Molemmat pyrkivät pääsemään lähelle ihmistä ja tämän tarinaa, ja tuomaan sen julki uudella ja innovatiivisella tavalla. Molemmilla on myös oma kohderyhmänsä ja tavoite, joka toteutuessaan avaa uusia näkökulmia ja herättää ihmiset keskustelemaan.

Dokumenttielokuvat sekä lehtihaastattelut ovat samanaikaisesti todellisuutta ja luovaa ilmaisua. Niissä pääsevät ääneen yhtäaikaisesti sekä haastateltava että haastattelija. Siksi henkilöhaastattelu on ennen kaikkea toimivaa, luottamuksen ja molemminpuolisen kunnioituksen täyttämää dialogia.

Dokumenttihaastattelussa katsoja näkee haastateltavan omin silmin. Reaktiot ovat aitoja ja autenttisia, hetkeen, kontekstiin ja tilanteeseen sidottuja. Katsoja näkee haastateltavan puheen katkeamisen, pinnalle pyrkivät kyyneleet, suuttumuksen aallot ja änkytyksen. Lehtihaastattelussa niitä ei voi näyttää, mutta taidokkaalla kuvailulla lukijan saa ymmärtämään, kuvittelemaan ja tuntemaan. Siinä missä katsoja näkee haastateltavan itkevän, lukija voi lukea kuinka haastateltava pyyhkii kyneleensä ja nielaisee lauseittensa viimeiset sanat.

Henkilödokumenteissa ja lehden henkilöhaastatteluissa käytettävät termit ovat erilaisia, mutta sisällöltään tai pääperiaatteiltaan hyvin paljon samaa tarkoittavia. Tässä muutamia verrattavissa olevia termejä, jotka toistuvat useasti myös opinnäytetyössäni:

HENKILÖDOKUMENTTI

Katsoja

Ennakkotutkimus

Ohjaaja

Kuvauspaikka

Leikkausvaihe

Tuottaja

LEHDEN HENKILÖHAASTATTELU

Lukija

Taustatyö

Toimittaja

Haastattelupaikka

Kirjoittamisvaihe

Toimituspäällikkö

2.1 Henkilöhaastattelun tavoite ja merkitys

Haastattelusta on tullut ehkä kaikkein käytetyin tiedonhankkimisen menetelmä mitä moninaisimmilla yhteiskuntaelämän alueilla. Arkielämän sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kysymistä pidetään ensisijaisena ratkaisuna tiedonpuutteeseen: jos halutaan tietoa, on luontevaa kysyä. Oletus on, että kysyvälle vastataan. (Ruusu vuori & Tiittula 2005, 9.)

Dokumentti- ja lehtihaastattelujen kaava on aina sama: haastattelija kysyy, haastateltava vastaa, haastattelija reagoi vastaukseen, sisäistää sen ja kysyy uuden kysymyksen. Roo- lien omaksuminen on olennaista hyvän haastattelun kannalta, sillä jos ne ovat epäselvät, haastattelun merkitys ja tavoite voivat vääristyä. Haastattelijan onkin tehtävä selväksi, että hän johtaa keskustelua ja lopputulos tulee olemaan ennen kaikkea haastattelijan oma tulkinta haastateltavasta. Mitä tunnetumpaa henkilöä haastattelee, sitä todennäköi- semmin haastattelu on hänellekin vain työtä. Silloin molemmat osapuolet hyötyvät haastattelusta.

Toimittajat käyttävät haastattelua ensisijaisesti välttämättömän tiedon keräämiseen. Heidän näkökulmansa tulee olla subjektiivinen, ellei kyseessä ole tarkoin mietitty teho- keino. Jutusta on välityttävä tunnelma, että toimittaja on tavannut haastateltavan, tutus- tunut tähän ja viettänyt aikaa tämän kanssa. Valmiissa jutussa toimittajan on kuitenkin pystyttävä piilottamaan omat ennakkoluulonsa, olettamuksensa ja mielipiteensä.

Henkilödokumentissa haastattelijan ei tarvitse olla katsojien silmät, avata piilomerkityksiä tai tulkita haastateltavaa katsojia varten. Haastateltavan kasvoilta näkee, miten hän reagoi elämänsä tärkeisiin tapahtumiin. Parhaimmillaan tällainen haastattelu on ainutkertainen kameran edessä juuri siinä hetkessä tapahtuvan muistamis- ja eläytymisprosessi, joka välittyy myös katsojalle. Katsoja näkee, mitkä asiat tekevät haastateltavan onnelliseksi ja minkä asioiden kertominen on tuskallista tai vaikeaa. Puhumattomuudenkin näyttäminen voi olla koskettavaa. (Aaltonen 2011, 309.)

2.2 Ohjaajan ja toimittajan rooli

Dokumenttielokuvassa ohjaaja valitsee, tiivistää, pelkistää, yhdistää, erottaa ja rinnastaa saadakseen viestinsä perille. (Aaltonen 2011, 229.) Toimittajat taas kertovat, kuvailevat, tiivistävät, tunnelmoivat, kertaavat ja vihjailevat. Dokumenttiohjaaja ja toimittaja ovat molemmat ainutlaatuisessa asemassa olevia tarinankertojia, joilla on valta, vapaus ja vastuu siinä, millaisessa valossa he esittävät haastateltavansa, millaiseksi ja miten he haastattelunsa rakentavat ja mitä he haluavat sillä kertoa. Heillä on oma taiteellinen visionsa, pyrkimyksensä ja päämääränsä.

Ohjaaja ja toimittaja vastaavat valmiista lopputuloksesta, mutta toisin kuin ohjaaja, toimittaja ei ole se, joka viime kädessä päättää lopullisesta versiosta. Sillä siinä missä toimittajat edustavat itseään, he edustavat myös työnantajaansa eli lehteä ja sen brändiä. Tietyllä tavalla sekä toimittaja että ohjaaja ovat myös lukijoidensa tai yleisönsä edustajia.

Aaltonen (2011) listaa kirjassaan dokumenttiohjaajan tehtäviin kuuluviksi muun muassa nämä seuraavat asiat:

- ennakkotutkimus
- käsikirjoitustyö tai siihen osallistuminen
- tuotannon suunnittelu
- työnjohto kuvaustilanteessa
- elokuvassa esiintyvien kanssa kommunikointi
- henkilöiden ohjaaminen
- raportointi tuottajalle
- yhteyden pitämien elokuvan henkilöihin

- suhteen rakentaminen
- osallistumien elokuvan leikkaukseen ja jälkitöiden valvonta (Aaltonen 2011, 50.)

Toteutin kaikki Aaltosen listaamat tehtävät omassa dokumentissani, mutta toteutan monia niistä päivittäin myös toimittajan työssäni. Ennakkotutkimusvaiheessa haastateltavasta kaivetaan kaikki mahdollinen tieto – niin internetistä kuin aikaisemmin julkaistuista lehtiartikkeleista. Dokumentin käsikirjoitustyö on verrattavissa toimituspäälliköiden, lehden art directorin sekä kuvaajan kanssa käytäviin keskusteluihin siitä, millaista juttua ollaan tekemässä ja mitä sillä halutaan sanoa. Tuotannon suunnittelu etenee toimittajan työssä ottamalla haastateltavaan tai tämän edustajaan yhteyttä sekä sopimalla kuvauspäivä ja paikka.

Toimittajan työnkuvaan kuuluu myös työnjohto kuvaustilanteessa, sillä kuvaajasta riippuen toimittajakin voi joutua miettimään esimerkiksi kuvakulmia sekä lievittämään haastateltavan jännitystä. Siksi toimittajan on ohjattava haastateltavaa haastattelu- ja kuvaustilanteessa – siinä missä ohjaajankin.

Ohjaajan raportoidessa työstään tuottajalle, toimittajan on raportoitava jutustaan toimituspäällikölle. Leikkausvaihe puolestaan on toimittajan ammatissa verrattavissa jutun uudelleenkirjoittamisvaiheeseen, ulkoasun suunnitteluun ja valmiin jutun tarkistuttamiseen.

3 HAASTATTELUN RAKENTAMISEN ALKUVAIHEET

Siinä missä dokumenttielokuvaan tehdään synopsikset ja käsikirjoitukset, lehtijutun perustana on yleensä vain idea ja suunnitelma. Lehden henkilöhaastattelun rakenne hahmottuu ensimmäistä kertaa yleensä vasta kirjoittaessa, joskus myös dokumenttielokuvassa lopullinen runko syntyy vasta editointipöydällä.

Elokuvan tekoprosessi koostuu ennakkotutkimusvaiheesta, esituotantovaiheesta, tuotantovaiheesta, jälkituotantovaiheesta ja levityksestä. Lehtijuttua kirjoittaessa taas puhutaan taustatyöstä, valmistelusta, haastattelusta, kirjoitusvaiheesta ja julkaisemisesta.

3.1 Idea

Dokumenttielokuvan tekeminen on prosessi, joka alkaa kehityskelpoisesta ideasta. Idea kirjoitetaan synopsiksen muotoon, jotta siitä voidaan keskustella. Se muokataan eteenpäin käsikirjoitukseksi, jotta tiedetään, millaista elokuvaa kohti pyritään. (Aaltonen 2011, 41.) Hyvän idean tunnistaa siitä, että se on uusi, erilainen, ajankohtainen, koskettava, ravisteleva ja samastuttava.

Ideat ja aiheet putkahtavat mieleen kaikkialta. Hyvä dokumentinaihe voi syntyä esimerkiksi lehtijutusta, ja hyvä lehtijuttu dokumentin aiheesta. Idea voi syntyä omasta elämästä: kaikesta mitä arjessamme näemme, koemme ja tunnemme. Siksi on pysyttävä hereillä, ajan tasalla ja oltava avoin uusille asioille, ilmiöille ja ihmisille.

Löysin dokumenttini aiheen puolivahingossa, sillä tutustuin Mikkoon välikäsien kautta. Pidin hänen tarinaansa heti ensikuulemalta koskettavana ja samastuttavana, mutta löysin sen ajankohtaisuuden vasta kevättalvella dokumenttia kuvatessani. Silloin uutisissa kerrottiin tasaisin väliajoin toinen toistaan surullisimmista lasketteluonnettomuuksista. Mieleni idean ainutlaatuisuudesta vain vahvistui, sillä Mikon onnettomuus ei ollut vanhentunut päivääkään. Ainoa jarru projektissa oli oma kokemattomuuteni lumilautailussa ja ymmärtämättömyys lajin viehätystä kohtaan. Siksi päätin mennä eteenpäin henkilön voimalla, en niinkään lautailun.

Parhaimpia puolia ohjaajan ja toimittajan työssä onkin päästä tutustumaan itselleen vieraisiin aiheisiin ja hyppäämään mukavuusalueensa ulkopuolelle. Koska jokaisen dokumenttielokuvan tekeminen on iso ponnistus, kannattaa tehdä elokuvia vain aiheista, joista on syvästi kiinnostunut. (Aaltonen 2011, 59.) Kuten todettu, tämä ohjenuora ei aina toimi dokumenteissa, eikä varsinkaan aikakauslehtimaailmassa. Siellä tehdään harvoin juttuja vain itselle mielenkiintoisista aiheista tai ihmisistä.

3.2 Haastateltavan valinta

Aikakauslehdissä haastattelu tehdään usein siitäkin huolimatta, ettei haastateltava ole välttämättä mikään unelmahaastateltava. Hän saattaa kiinnostaa lukijoita vain työnsä tai elämäntilanteensa puolesta, jolloin vastausten laadusta, henkilön läsnäolosta tai valovoimaisuudesta voidaan tinkiä.

Henkilödokumenteissa sen sijaan hyvän haastateltavan valinta on elintärkeää. Päähenkilön tulee olla uskottava ja kiinnostava. Sympaattisuus on hyvä ominaisuus, koska se helpottaa samastumista, mutta epäsympaattisetkin henkilöt voivat olla kiinnostavia. Päähenkilöllä on oltava sen verran karsimaa, että katsoja kiinnostuu hänessä. (Aaltonen 2011, 97.) Mutta toisin kuin lehtihaastatteluissa, liikkuva kuva ei anna anteeksi huonoa kommunikointikykyä tai epäselvää puhetta. Karkeasti sanottua haastateltavan on oltava edustuskelpoinen. Ja mitä avoimempi ja estottomampi haastateltava on, sitä paremman jutun hänestä saa. Pidättyväisen ja ujon haastateltavan haastattelusta paistaa usein läpi se, kuinka paljon haastattelijan on tarvinnut tehdä töitä vastausten saamisen eteen.

Hyvällä dokumenttielokuvan henkilöllä on elämässään tavoitteita tai päämääriä, joiden edistämiseksi hän toimii, tai hänen elämänsä tulee ylipäätään muuttumaan tai on vaarassa muuttua. Henkilö kohtaa ongelman tai ristiriidan, jonka voi olettaa johtavan konfliktiin. Muutoksen ei tarvitse olla dramaattinen tai negatiivinen, mutta jokin muutos tai vähintäänkin tapahtumasarja pitäisi olla ennakoitavissa. (Aaltonen 2011, 97.)

Dokumenttia varten haastateltavasta tehdään yleensä koekuvaus ja häntä haastatellaan etukäteen. Silloin nähdään miten haastateltava reagoi kameraan ja koko haastattelutilanteeseen. Tapasin dokumenttini päähenkilön Mikon kaksi kertaa ennen kuvausten alkamista, mutta emme koekuvanneet häntä. Minulle tärkeintä oli vain luoda pohja luotta-

mussuhteelle, jotta hänen olisi helpompi lähteä kertomaan tarinaansa minulle sitten kun kamera olisi läsnä. Aikakauslehtimaailmassa sen sijaan koekuvauksille tai haastatteluil- le ei ole aikaa tai tarvetta.

Henkilödokumenteille ominaista on seurata henkilön elämää pidemmän aikaa, esimerkiksi muutaman päivän ajan, useissa eri ympäristöissä ja tilanteissa. Se ei ole vain nykyhetken kuvittamista, toisin kuin lehtijuttu, joka keskittyy presenssiin ja tyytyy vain kertomaan hieman haastateltavan menneisyydestä ja tulevaisuuden unelmista. Henkilö seurataan useiden päivien ajan, useissa eri ympäristöissä. Se ei kuitenkaan ole sama asia kuin seurantadokumentti, dokumenttielokuvien yksi alalajeista. Seurantadokumentissa henkilön seuranta saattaa kestää todella pitkään, joskus jopa vuosia. Dokumentissani päähenkilön seuranta kesti pari viikkoa, lehtihaastatteluissa sen sijaan parin viikon seuraaminenkin on niin vaivalloista, että se alkaa olla jopa mahdotonta.

3.3 Näkökulman valinta

Jotta haastateltavasta voitaisiin kaivaa esiin jotain uutta ja erilaista, on keksittävä näkökulma, joka herättää lukijan tai katsojan mielenkiinnon. Valitsin dokumenttini aiheeksi Mikon ja hänen elämäntarinansa, mutta rajasin näkökulmaksi sen, miten hän on onnettomuudestaan huolimatta noussut takaisin laudan päälle ja rinteeseen. Varmasti vaihtoehtoisia näkökulmia olisi ollut moniakin, mutta halusin rakentaa dokumentista elämäniloisen selviytymistarinan.

Monta kertaa näkökulma alkaa etenkin lehtihaastatteluissa hahmottua kuitenkin vasta haastattelun aikana tai sen jälkeen. Olen saattanut mennä haastatteluun suhteellisen turvallinen näkökulma mielessäni, mutta haastateltava onkin paljastanut elämästään jotain niin herkullista, että koko juttu on kääntynyt tukemaan sitä, joskus jopa hyvin pientä yksityiskohtaa. Näkökulma antaa siis raamit jutulle, mutta siihen ei pidä takertua liiaksi.

Mutta millainen sitten on hyvä näkökulma? Se ei saa olla tylsä, itsestään selvä tai läpi-käyty. Katsojalle tai lukijalle pitäisi pystyä tarjoamaan tuore näkemys haastateltavasta, josta he tietävät jo melkeinpä kaiken. Hyvä näkökulma antaa kyytiä ennakkoluuloille ja stereotyyppioille, sillä henkilöhaastattelu muuttaa onnistuessaan lukijan tai katsojan käsi-tyksiä haastateltavasta positiivisempaan suuntaan.

Dokumenttielokuvassa näkökulma määrittelee sen, miten aihetta käsitellään ja tarkastellaan. Se on kuin valmiiksi määritelty pohja, johon valmiin haastattelun odotetaan sujautavan. Henkilödokumenttiani tehdessäni tiesin jo suunnitteluvaiheessa millä näkökulmalla haastateltavaani lähestyn, jopa sen, miten dokumenttini alkaa ja loppuu. Tarkoin mietityt kysymykset ohjasivat dokumenttiani haluamaani suuntaan ja leikkausvaiheessa sain spontaanit ilmeet ja kehonkielen tukemaan valitsemaani näkökulmaa. Menin henkilö edellä ja luotin, että hänen elämäntarinansa kantaa läpi koko dokumentin. Se oli riskialtista, mutta kannatti.

Henkilödokumentissa ja henkilöhaastattelussa jutun lähtökohtana on useasti joku tietty henkilö, mutta monta kertaa näkökulma saattaa olla selvillä jo kauan ennen kuin haastateltavaa on edes löytynyt. Sopivan haastateltavan löytäminen on monta kertaa painajaismaista, mutta silloin näkökulma on jo lähtökohtaisesti hyvin selkeä sekä haastattelijalle että haastateltavalle, ja juttua on paljon helpompi lähteä rakentamaan.

3.4 Haastattelupyynnön lähettäminen ja haastattelusta sopiminen

Haastateltavan löytäminen ja juttuun pyytäminen vaatii haastattelijalta lukuisia yhteydenottoja sekä aikataulujen yhteensovittamista. Mitä tunnetumpi henkilö on, sitä vaikeampi häntä on usein tavoittaa. Monilla julkisuuden henkilöillä on joku, jonka kautta haastatteluista yleensä sovitaan, esimerkiksi manageri, avustaja tai joku muu pr-henkilö. Haastattelupyynnön tulee olla selkeä, nopeasti asiaan menevä, houkutteleva ja positiivinen. Haastattelun tarkoitus, formaatti, julkaisumuoto, merkitys ja ajankohta tulee kertoa heti kättelyssä, mutta aivan kaikkea ei kuitenkaan kannata paljastaa.

Joskus henkilöä joutuu taivuttelemaan mukaan projektiin. Älä painosta äläkä pakota. Jos tuntuu, ettei henkilö ole valmis kuvattavaksi, voit kysyä saako asiaan palata myöhemmin. Usein ihmisen pitää totutella ajatukseen, että hänen elämäänsä kuvataan. Pidä asia auki ja ole sitkeä. Mutta viime kädessä ketään ei voi pakottaa yhteistyöhön. Ehdottomasta kieltäytymisestä pitää tietenkin kunnioittaa. (Aaltonen 2011, 98.)

Dokumenttihaastatteluissa on nähty paljon muuteltuja ääniä ja sumennettuja kasvoja, mutta se vie pohjan koko haastattelulta. Lehtihaastatteluissakin haastateltavalla on har-

mittavan usein tarve suojata henkilöllisyytensä ja kasvonsa. Äärimmäisen kipeistä asioista puhutaan kyllä, mutta vain, jos kuvaa ei oteta ja etunimi muutetaan. Kasvoton ja persoonaton henkilö ei ole samastuttava eikä hänellä ole minkäänlaista tarttumapintaa – oli tarina kuinka koskettava tai syködyttävä tahansa

3.5 Haastattelupaikan valinta

Haastattelupaikka valitaan ennen kaikkea haastateltavan ehdoilla. Ihanteellisimmillaan se on joku neutraali ympäristö, joka on haastateltavalle tärkeä ja tuttu. Paikan tulee olla myös niin rauhallinen, etteivät melu tai muut ihmiset häiritse haastattelua tai kuvaamista.

Usein haastattelu tehdään kotona tai työpaikalla, toisinaan harrastusten parissa. Ne ovat henkilölle luonteenomaisia tai tyyppillisiä, identifioivat ja luonnehtivat häntä. Ne ovat myös ”kotikenttää”, jossa haastateltava tuntee olonsa turvalliseksi ja rennoksi. Silloin on helpompi avautua ja muistella. (Aaltonen 2011, 316.) Mikon haastattelu tehtiin omassa kodissani, sillä Mikko ei halunnut, että hänen kotiaan kuvataan. En koe vieraan haastattelupaikan vaikuttaneen Mikon haastatteluun mitenkään, sillä tärkeintä oli, että olimme ehtineet tutustua toisiimme jo sen verran, että luottamus oli saavutettu ja rento ilmapiiri luotu. Mikon äidin haastattelu sen sijaan tehtiin hänen kotonaan, ja siinä ympäristöllä oli suuri merkitys. Emme olleet tavanneet Mikon äidin kanssa kertaakaan ennen, joten oma koti oli hänelle varmasti luontaisin paikka kertoa kokemuksistaan ja ajatuksistaan.

3.6 Taustatyön merkitys

Taustatyön merkitystä ei voi koskaan korostaa liiaksi. Se kuuluu olennaisena osana toimittajan ja ohjaajan työnkuvaan, ja haastateltavatkin yleensä olettavat haastattelijan tehneen taustatyönsä ennen haastattelutilannetta. Toimittajan on otettava asioista selvää, jotta hän osaa esittää oikeat kysymykset ja saa haastateltavasta irti jotain uutta ja yksityiskohtaista tietoa. Haastattelun kulku voi muuttua yhdestä olennaisesta, hyvästä kysymyksestä. (Kuutti 2001, 130.)

Dokumenttielokuvissa taustatyöllä tarkoitetaan ennakkotutkimusta, mutta se ei eroa lehtihaastatteluun valmistautumisesta mitenkään. Sen avulla paneudutaan henkilön elämään sekä koko jutun teemaan ja näkökulmaan. Ennakkotutkimuksen tarkoituksena on: perehdyttää käsikirjoittaja aiheeseen ja elokuvan maailmaan, kirvoittaa ideoita, kerätä aineistoa käsikirjoituksen kirjoittamiseksi, etsiä ihmisiä, paikkoja, yksityiskohtia, metaforia ja valmistella elokuvan kuvausvaihetta. (Aaltonen 2011, 80.)

Ilman taustatyön tekemistä juuri kysymysten laatiminen, keskustelutilanne tai jutun kirjoittaminen ja koostaminen on hankalaa. Taustatyöllä kerätään tietoa henkilöstä: hänen elämästään, menneistä ja tulevista töistään, luonteestaan, ihmissuhteistaan – oikeastaan aivan kaikesta. Ennen haastatteluun menoa pitää siis ehdottomasti tietää ja sisäistää, millaista ihmistä on menossa tapaamaan. Mitä enemmän tiedät aiheesta etukäteen, sitä tuottavampi haastattelustasi tulee. Älä tuhlaa haastevaltavasi aikaa kysymällä itsestään-selvyyksiä, jotka olisit saanut selville googlettamalla. Haastattele ihmistä saadaksesi yksityiskohtia, sisäpiiritietoja ja mielipiteitä. (Lintula & Valkama 2009, 189.)

Hyvin tehty taustatyö auttaa toimittajaa tai ohjaajaa tarttumaan mielenkiintoisiin seikkoihin ja yhdistämään asioita toisiinsa. Harvoinhan haastateltavat itse ottavat puheeksi esimerkiksi vakavan sairastumisensa, siinä missä toimittaja tai ohjaaja ei voi tietää siitä tekemättä taustatyötään. Taustatyön tarkoituksena onkin osoittaa asiantuntijuutta, tietämystä ja kiinnostuneisuutta toista henkilöä kohtaan.

Perinpohjainen valmistautuminen näkyy haastattelutilanteessa usein välittömästi. Kontaktikin paranee, kun haastateltava huomaa, että hänestä ollaan kiinnostettu sen verran, että asioista on otettu etukäteen selvää. (Aaltonen 2011, 312.) Käytettävissä ollut aika näkyy lähes aina dokumenttielokuvan laadussa. Paneutuminen, elokuvan maailmaan sisälle pääseminen ja sisällön ja muodon kypsytys lisäävät lähes aina elokuvan laatua. (Aaltonen 2011, 44.)

Pohjatiedon kartuttamiseksi on olemassa monia eri keinoja. Voi kysellä ja havainnoida, tutustua vanhoihin arkistojuttuihin tai lukea henkilöstä tai aihepiiristä kirjoista tai netistä. Internetin raivatessa yhä enemmän jalansijaa, on haastattelijan muistettava lähdekriittisyys. Netin uutisointiin ja tietoihin on hyvä suhtautua aina hieman epäileväisesti ja pyytää asiaan vahvistusta suoraan haastateltavalta itsestään. Toimittajan työssä käytössä

on erinomainen Esmerk-palvelu, joka pyydettyä lähettää kaiken mahdollisen materiaalin haastateltavasta vuosien takaisista lehtihaastatteluista nettiuutisointiin.

3.7 Erilaiset haastattelutavat

Kasvokkain haastattelu on haastattelutavoista se, jota sekä dokumentit että lehtijutut käyttävät eniten. Puhelinhaastattelut ovat toimittajan työssä yleisiä, mutta henkilödokumentteihin niitä tehdään harvakseltaan. Silloin haastateltava ei ehkä ole suostunut, ehtinyt tai voinut tulla kuvattavaksi. Sähköpostihaastattelut ovat lehtityössä ahkerassa käytössä, kun taas dokumenteissa sähköpostihaastatteluna toimii yleensä vain haastateltavan lähettämä, muutaman lauseen syy siihen, miksi hän on kieltäytynyt haastattelusta. Asiasta, teemasta tai näkökulmasta riippuen sekin voi olla dokumentin kannalta tärkeää ja mielenkiintoista tietoa.

3.7.1 Kasvokkain haastattelu

Henkilödokumentissa kasvokkain tehty haastattelu on melkein ainoa realistinen, toimiva ja mielenkiintoinen haastattelumuoto. Katsoja haluaa nähdä ihmisen eikä vain kuulla tämän ääntä puhelimen kaiuttimesta. Kasvokkain tehdyn haastattelun aikana haastatteliija pystyy luomaan luottamussuhteen haastateltavaan, havainnoimaan tämän ilmeitä ja eleitä ja aistimaan piilotekstejä- ja merkityksiä haastateltavan läsnäolosta ja vastauksista. Haastateltava on kasvokkain kohdatessa aina rentoutuneempi, keskittyneempi ja avoimempi. Silloin sekä haastateltava että haastatteliija ovat molemmat vahvasti läsnä ja tilanne on paljon henkilökohtaisempi kuin esimerkiksi puhelimes- sa puhuttaessa. Haastateltava ottaa toimittajan usein vakavammin tavatessa kuin puhelimes- sa tai sähköpostitse. (Lintula & Valkama 2009, 185.)

3.7.2 Puhelinhaastattelu

Puhelinhaastattelut ovat harvinaisia dokumenttielokuvissa, mutta mikäli haastateltava on elokuvassa vain yksi monesta haastateltavasta tai toimii vain asiantuntijan roolissa, kuvamateriaaliksi soveltuu oikein hyvin esimerkiksi se, miten ohjaaja on puhelimes- sa

reagoi haastateltavan vastauksiin eleillään ja ilmeillään. Haastattelu voidaan käydä kaiuttimen kautta, mutta haastateltavan osuus voidaan lisätä ääniraidalle jälkeinpäin puhe-
lun nauhoittamalla.

Puhelin on nopea ja tehokas tapa saada vastauksia. Monille ihmisille puhelin on tapaa-
mista helpompi keino kohdata toimittaja. Se, ettei näe toimittajan tekevän muistiin-
panoja saa monet rentoutumaan. (Lintula & Valkama 2009, 185.) Puhelinhaastattelussa
keskustelu etenee sutjakkaammin eikä se poukkoile asiasta toiseen. Vastaukset ovat
spontaaneja ja ytimekkäitä, sillä kasvokkain haastattelussa unohdutaan usein jaarittele-
maan ja kertomaan juttuja asian vierestä.

Puhelinhaastattelun vaarana on eleiden, ilmeiden, äänensävyjen ja katsekontaktin puut-
tuminen, sillä haastateltava ja haastattelija eivät voi lukea toisiaan samalla tavalla kuin
kasvotusten. Puhelu saattaa myös päättyä ja vastaukset kadota taustahälinän sekaan.
(Lintula & Valkama 2009, 185.) Haastateltavan keskittymiskykykin on yleensä puut-
teellinen, mikäli hän ei ole erikseen varannut rauhallista hetkeä yhteiselle haastattelulle.
Tuntemattoman ihmisen kanssa puhelimessa keskusteleminen saattaa myös olla kanke-
aa. (Ruusuvaara & Tiittula 2010, 128.)

3.7.3 Sähköpostihaastattelu

Sähköposti antaa haastateltavalle aikaa pohtia vastauksiaan. Ajan kanssa vastauksista
tulee usein terävämpiä ja mietitympiä. (Lintula & Valkama 2009, 186.) Se ei kuitenkaan
ole välttämättä hyvä asia. Haastateltava voi olla turhan kriittinen vastauksiaan kohtaan,
kun hän kirjoittaa ne itse ja näkee ne kirjoitettuna edessään. On hyvin epätodennäköistä,
että haastateltava kertoo sähköpostihaastattelussa mitään itselleen kiusallista tai vaikeaa
asiaa, mutta henkilöissäkin on tietenkin eroja. Vaikka sähköpostihaastattelua sopii moit-
tia kaikkein tunteettomimmaksi ja aikaa vievimmäksi haastattelumuodoksi, se on suh-
teellisen helppo tapa pitää yhteyttä. Mikäli kiire ei paina, haastateltava ja haastatteli-
ja voivat olla yhteyksissä aina silloin kun ehtivät ja pystyvät.

4 KYSYMYSTEN VALMISTELU

Haastattelijan tehtävänä on ennen haastattelua koota kattava kysymyslista sekä laatia toimiva ja johdonmukainen kysymysrunko. Se voi sisältää valmiiksi pitkälle mietittyjä kysymyksiä, mutta myös vain avainsanoja, joista jalostuu kysymyksiä vasta haastattelu-tilanteessa. Vaikka haastattelu muistuttaakin vapaata, tuttavallista keskustelua, kysymyspatteriston tehtävänä on auttaa haastattelijaa pysymään asiassa ja saamaan vastaukset niihin kysymyksiin, jotka ovat jutun kannalta oleellisimpia.

Varsinaisten kysymysten lisäksi kysymysjärjestykseen on myös syytä kiinnittää huomiota. Kysymysrunгон ensimmäiset kysymykset ovat selkeitä ja loogisia. Ne sisältävät sellaisia kysymyssanoja kuin mitä, missä, milloin, miten, miksi, kuka. (Suhola, Turunen & Varis 2005, 69.) Alussa voi olla muutama helppo lämmittelykysymys, joita haastateltava ei joudu miettimään liikaa. Usein ne jäävät pois lopullisesta elokuvasta, mutta virittävät haastateltavan hyvään tunnelmaan ja purkavat jännityksen. Sen jälkeen muut kysymykset seuraavat jollakin tavalla loogisessa järjestyksessä. (Aaltonen 2011, 312).

Lämmittelyvaiheen jälkeen kysymyksissä kannattaa tukeutua aikajärjestykseen. Näkökulmasta tai teemasta riippuen henkilön elämä käydään läpi lapsuudesta nykyhetken kautta tulevaisuuden suunnitelmiin. Vasta haastattelun loppupuolella esiin nousevat ne kaikista tunteikkaimmat ja hankalimmat kysymykset. Ne voivat aiheuttaa ilmapiirin huononemisen tai pahimmillaan koko haastattelun keskeyttämisen. Ihan viimeisenä voi tehdä muutaman lopetuskysymyksen ja sitoa asiat yhteen, esimerkiksi: ”Miten tämä tapahtumasarja muutti sinua?” tai ”Mitä odotat tulevaisuudelta?” Viimeisten kysymysten tarkoitus on myös jättää hyvä tunnelma haastateltavalle ja haastattelijalle. (Aaltonen 2011, 313.)

Joskus haastateltava haluaa kysymykset etukäteen, joko valmistautuakseen kunnolla, kontrolloidakseen tilannetta tai vain epävarmuuttaan. Ongelma on, että kovin tarkat etukäteiskysymykset tappavat elämän ja spontaanisuuden haastattelussa. (Aaltonen 2011, 315.)

5 HAASTATTELUTILANTEEN ETENEMINEN

Haastattelu on ensisijaisesti haastateltavan ja haastattelijan yhteistyötä. Se ei ole vain haastateltavan monologia tai haastattelijan yksinäinen ristiretki tehdä henkilöstä omin päin mahdollisimman valheellinen juttu. Se on dialogia, joka vaatii molemminpuolista kunnioitusta ja ymmärrystä.

5.1 Roolien omaksuminen ja ilmapiirin luominen

Haastattelija on päävastuussa koko haastattelutilanteesta. Hän aloittaa haastattelun, jakaa puheenvuoroja, vaihtaa puheenaiheita ja päättää keskustelun. Dokumenttia tehdessä haastattelijan on pidettävä kaikki langat käsissään – hän ohjaa samalla sekä haastateltavaa, kuvausryhmää että itseään. Haastattelua tulisi silti ajatella mukavana juttutuokiona, jolloin myös haastattelijan on annettava jotain itsestään esimerkiksi jakamalla hieman omia, vastaavia kokemuksiaan.

Onnistuneeseen haastatteluun vaikuttavat haastattelupaikan ja ajan lisäksi mutkaton ilmapiiri sekä persoonien yhteensopivuus. Se, miten haastattelija ottaa haastattelun alkutilanteen haltuunsa, vaikuttaa koko haastattelun ilmapiiriin ja kemioiden kolahtamiseen. Kuten missä tahansa muussa kohtaamisessa, ensivaikutelma on ehdottoman tärkeä.

Aluksi haastateltavan kanssa kannattaa jutella niitä näitä jännityksen voittamiseksi ja luottamuksen rakentamiseksi. Hänelle voi esimerkiksi kertoa kuvauksesta tai haastattelun etenemisestä tai päivitellä päivän säätä tai aamuruuhkia. Ihan mitä tahansa, mikä todistaa tilanteen vuorovaikutuksellisuuden ja inhimillistää haastattelijaa. Haastateltavan vapautuminen on tärkeää, sillä sitä kautta tulevat esille tämän luonteenpiirteet: persoona, kieli ja identiteetti. (Suhola, Turunen & Varis 2005, 73.)

5.2 Luottamuksen ansaitseminen

Luottamus rakentuu haastattelutilanteessa haastateltavan ja haastattelijan välisestä arvostuksesta ja kunnioituksesta. Sen ansaitseminen on ehdottoman tärkeää, sillä vain sen avulla haastateltava uskaltaa avautua asiasta kuin asiasta. Luottamussuhde ei synny kui-

tenkaan hetkessä, vaan se rakentuu vähitellen, etenkin haastattelijan tarjoaman empatian ja huumorintajun ympärille. Haastattelutilanteessa molempien tulee olla aitoja, rehellisiä sekä toisen luottamuksen ja vastuun arvoisia. Missään tapauksessa haastattelijalla ei saa asettua haastateltavan yläpuolelle. Varo myös loukkaamasta tai arvostelemasta haastateltavaa. (Aaltonen 2011, 321.)

Haastattelijan on kerrottava haastateltavilleen totuudenmukaisesti haastattelun tarkoituksesta ja pidettävä saamiaan tietoja luottamuksellisina. Hänen on myös osoitettava kiinnostusta haastateltavaan ja tämän sanomisiin. (Ruusuvuori & Tiittula 2009, 41.)

Haastattelijan on katsottava haastateltavaa silmiin sekä reagoitava tämän vastauksiin sanoin, hymyin, katsein, ilmein tai liikkein. Aaltonen (2011) tiivistää ohjaajan roolin kirjassaan varsin osuvasti: Ohjaaja on sosiaalinen peili, josta elokuvan henkilö tulkitsee omaa käyttäytymistään. Siksi kannustaminen ja tukeminen on tärkeää, on se sitten sanatonta tai sanallista. (Aaltonen 2011, 243.)

Sekä dokumenttia että lehtijuttua varten tehtävällä haastattelulla on paljon yhteistä perinteisen tutkimushaastattelun kanssa. Läheisyys synnyttää luottamusta, mutta voi saada haastateltavan avautumaan ja kertomaan asioita, joiden paljastamista hän myöhemmin katuu. (Ruusuvuori & Tiittula 2009, 17.) Haastattelu voi myös tulla lähelle terapeutista keskustelua, mikä asettaa tutkijan hankalaan tilanteeseen: hän ei yleensä ole koulutettu terapeutti eikä voi myöskään taata haastattelusuhteelle jatkuvuutta. (Ruusuvuori & Tiittula 2009, 17.)

5.3 Kameran läsnäolo

Toisin kuin lehtihaastattelussa, dokumenttia varten haastattelussa on läsnä aina kamera. Lehtihaastatteluissa paikalla on toki still-kuvaaja kameransa kanssa, mutta dokumenttia tehdessä puhutaankin liikkuvasta kuvasta.

Dokumentin teossa ilmapiirin luomisella, lämmittelyvaiheella ja tutustumisella on suuri rooli, sillä toisin kuin lehtihaastattelussa, se ei ole vain haastattelijan ja haastateltavan välistä keskustelua. Paikalla on myös kuvaaja kameran takana ja äänimies puominsa kanssa. Monelle haastateltavalle muiden ihmisten läsnäolo ja kuuntelevat korvat asettavat paineita, siitä miten pitää olla ja vastata. Omassa dokumentissani pyrinkin tutustut-

tamaan haastateltavan työryhmääni hyvissä ajoin. Oli tärkeää, että heidänkin välillään valitsi molemminpuolinen ymmärrys ja luottamus.

Kamera voi edesauttaa tunteiden näyttämistä, rehellisyyttä, ripittäytymistä ja uskoutumista. (Aaltonen 2011, 243.) Kamera voi joko lisätä itsekontrollia tai stimuloida toimintaa. Ensin mainitussa vaihtoehdossa ihminen tulee entistä itsetietoisemmaksi ja alkaa kontrolloida käyttäytymistään ja ulkoista olemustaan. Jos ihminen jännittää, käyttäytyminen voi muuttua jäykäksi ja luonnottomaksi. Tällöin ohjaajan tehtävä on saada ihminen rentoutumaan ja unohtamaan se, miltä näyttää. (Aaltonen 2011, 242.)

Liikkuvan kuvan parissa tehtävä haastattelu vaatii haastateltavalta paljon enemmän keskittymiskykyä ja erilaisten asioiden huomioimista. Mikkoa haastatellessani muistutin häntä useaan otteeseen siitä, että hänen on vastattava toistamalla kysyty kysymys, hän ei saa katsoa kameraan tai tehdä erikoisia eleitä ja ilmeitä. Hänen oli myös puhuttava mahdollisimman selkeitä ja helposti ymmärrettävissä olevia lauseita, ja pidettävä haastattelijan kysymyksen jälkeen pieni tauko leikkausta helpottaakseen. Dokumenttihaastatteluissa haastateltavaa voidaan siis luonnehtia esiintyjäksi, mutta esiintyminen rajoittaa ilmaisua yllättävän paljon. Lehtihaastattelussa haastateltava voi leikitellä äänellään, sanoillaan, ilmeillään ja liikkeillään vapautuneemmin.

Kun kamera kuvaa, sen kannattaa antaa pyöriä melkein päi ihan koko ajan, sillä haastateltavan reagointi-aika saattaa olla yllättävänkin pitkä. Ohjaajan tulee antaa haastateltavalle aikaa ja tilaa hiljentyä, vaieta, itkeä ja pinnistää vastauksia muistinsa perukoilta. Haastattelussa puhetta tärkeämpi voi olla ihmisen reaktio, kasvot, joissa näkyy, että ihminen miettii ja tuntee. Elokuvasa tällaiset tauot ja oikeat hetket antavat katsojalle mahdollisuuden myötälää ja jakaa tunteita. (Aaltonen 2011, 325.)

Haastattelun lisäksi dokumenttia varten kuvataan myös aina jotain toimintaa, kuten arkista työntekoa ja puuhastelua. Kuvasimme dokumenttini päähenkilöä hänen harrastuksissaan ja vanhempiansa luona, jotta saimme kuviin myös sitä, millainen hän on läheistensä seurassa.

5.4 Haastattelutyylin valinta

Kuutti (2001) esittelee kirjassaan kuusi erilaista haastattelutyyliä, joita haastattelijä voi yhdistellä mielensä mukaan.

1. *Looginen keskustelutyyl*

Tämä keskustelutyyl vetoaa asiallisuuteen ja haastateltavan järkeen. Toimittaja esittää johdonmukaisia syitä, jotka edistävät haastateltavan halukkuutta puhua. Asia esitetään siten, että on haastateltavan oman tai yleisen edun mukaista vastata kysymyksiin. Haastateltava ikään kuin säilyttää kasvonsa, jos hänelle tarjotaan hyväksyttävä keino selviytyä kysymyksistä. (Kuutti 2001, 126.)

2. *Sympaattinen haastattelutyyl*

Toimittaja pyrkii vetoamaan haastateltavan tunteisiin myötätunnon ja ymmärryksen, sanattomien viestien, katsekontaktin, hymyn, kannustavien äännähdysten ja jopa haastateltavan kehumisen kautta. Haastattelutyylille on tyypillistä, että toimittaja esittää aika ajoin retorisia kysymyksiä, joihin hän vastaa itse. Retoristen kysymysten tarkoituksena on välittää haastateltavalle tunne, ettei hänen tarvitse vastata jokaiseen kysymykseen. Täten hänen on helpompi vastata niihin kysymyksiin, joihin toimittaja oikeasti haluaa vastauksia. Vastaavanlainen vaikutus syntyy, kun toimittaja kertoo omista kokemuksistaan ja vastavuoroisesti haastateltava paljastaa omia samankaltaisia kokemuksiaan. Toimittaja voi myös etsiä itsensä ja haastateltavan väliltä yhdistäviä tekijöitä, kuten harrastuksen tai jonkin muun kiinnostuksen kohteen, ja pyrkiä niiden kautta erityiseen tuttavuuteen. (Kuutti 2001, 126.)

3. *Välinpitämätön haastattelutyyl*

Toimittaja esittää olevansa välinpitämätön. Hän antaa haastateltavalle kuvan, ettei käsiteltävä aihe kiinnosta häntä, vaan hän joutuu hoitamaan tämäntapaisia rutiineja kysymyksiä esittäessään. Toimittajan vähättelevä asenne tutkimuskohteen merkityksestä estää haastateltavaa epäilemästä olevansa mukana kiusallisessa tilanteessa, jossa asian merkitystä korostetaan. Tyyli soveltuu myös tilanteeseen, jossa haastateltava kieltäytyy vastaamasta esitettyyn kysymykseen. Tällöin toimittajan kannattaa teeskennellä, ettei hän ole huomannut kieltäytymistä ja palaa myöhemmin samaan kysymykseen. (Kuutti 2001, 126–127.)

4. *Aggressiivinen haastattelutyyl*

Aggressiivisessa haastattelutyylissä toimittaja esittää haastateltavalle suoran syytöksen tai syyllisyyttä tukevia todisteita. Toimittaja pyrkii osoittamaan haastateltavan kertomuksesta ristiriitoja ja epäloogisuutta. Silloin, kun henkilölähteet ovat itsevarmoja siitä,

että he voivat salata jotain toimittajalta, suora lähestymistapa on yleensä tehokas ja auttaa totuuden selvittämisessä. (Kuutti 2001, 127.)

5. Liioitteleva haastattelutyyl

Toimittaja liioittelee tutkimaansa asiaa ja haastateltavan osuutta siinä. Liioittelun tarkoituksena on pelästyttää haastateltava. Toimittaja voi ottaa esille kaikki haastateltavaa koskevat huhut ja ilkeät puheet, millä hän pyrkii siihen, että haastateltava kertoisi totuuden väärinkäsityksen pelossa. Menetelmä on yleensä hyödyllinen silloin, kun tutkimuksen kohteena on useampia henkilöitä. Toimittaja voi herättää osapuolten välille kiistaa kertomalla toiselle osapuolelle, mitä toinen on tästä puhunut. Tällöin arvostelun kohteeksi joutunut säikähtää ja paljastaa häntä parjanneen tekemiset. Jos henkilöiden välillä on keskinäinen vaikenemissopimus, tämä saattaa rikkoutua silloin, kun toinen osapuoli antaa puolivahingossa jonkin arkaluontoisen kommentin. (Kuutti 2001, 127.)

6. Haastattelun keskeyttävä tyyl

Jos haastateltava on erityisen hiljainen, toimittaja voi kokeilla haastattelun yllättävää keskeyttämistä. Toimittaja pyrkii vakuuttamaan haastateltavan siitä, että hän tietää asiasta enemmän kuin mitä haastattelun aikana on käynyt ilmi. Kun haastateltava pelästyy, että häntä koskevia asioita julkaistaan ilman hänen kommenttiaan, hänelle syntyy halu kertoa jopa asioista, joista toimittaja ei ole kysynyt. Haastattelun keskeyttävän tyylin riski on, että haastattelu todellakin keskeytyy eikä toimittaja tavoita enää haastateltavaa. (Kuutti 2001, 127–128.)

Vaikka haastattelijan aistit ovatkin hänen tärkeimmät työkalunsa, moni toimittaja luottaa työssään ääninauhuriin. Se parantaa keskittymiskykyä itse haastattelutilanteessa. Haastattelun uudelleen kuuntelu saattaa tuoda esiin sellaisia sävyjä, joita ei aiemmin edes pannut merkille, kuten esimerkiksi ne kohdat, joissa haastateltava epäröi, luottaa sarkasmiin, viivyttelee vastaamista tai kiertelee kysymystä. Lehtiötä käyttäessä kaikki toimittajan energia valuu kirjoittamiseen ja kysymysrunгон seuraamiseen. Ohjaaja taas voi kirjoittaa ylös pieniä avainsanoja, mutta muuten hän voi vain luottaa täysin kameran kaappaamaan kuvaan.

5.5 Kysymysten esittäminen

Haastatteluissa käytetyt kysymykset voidaan jakaa avoimiin ja suljettuihin kysymyksiin. Avoimet kysymykset saavat nimensä mukaisesti avoimempia vastauksia, suljetut kysy-

mykset taas "suljetumpia" eli lyhyitä ja asiapitoisia vastauksia. Tavallisesti haastattelussa kannattaa käyttää muodoltaan avoimia kysymyksiä, joihin haastateltava saa vastata vapaasti. Älä kysy kysymyksiä, joihin voi vastata kyllä tai ei. Pyri saamaan ihminen kertomaan ja keskustelemaan. Kysymys on sitä avoimempi, mitä vähemmän siinä on tietoa. Avoimia kysymyksiä ovat esimerkiksi: "Miksi olit siellä?" "Mitä näit?" (Aaltonen 2011, 313.)

Olen oppinut, ettei ole olemassa parempaa kysymystä kuin: "Miltä se tuntui?" Sen voi esittää erimuotoisena melkein minkä vain vastauksen perään, kun haastateltavan tulisi kuvata enemmän tunteitaan ja ajatuksiaan. Pyydän myös usein haastateltavaa kertomaan asioista omin sanoin esimerkiksi piilottamalla kysymyksen muotoon: "Kerrotko, mitä silloin oikein tapahtui?"

Suljettujen kysymysten tarkoituksena on antaa kysyjälle nopeasti tietoa. Ne rajaavat keskustelun olennaisiin seikkoihin ja estävät haastateltavaa puhumasta asian vierestä. Suljettujen kysymysten avulla voi saada tietoa silloin, kun haastateltava välttelee puhumista tai kun asioita pitää tarkentaa. Keskustelua suljetut kysymykset eivät synnytä. (Kuutti 2001, 132.)

Etukäteen on hyvä miettiä ne haastattelun avainkysymykset, joihin on tärkeä saada valmiin lehtijutun tai dokumentin kannalta kattava vastaus. Esitin dokumenttiani varten tehdyssä haastattelussa muutaman avainkysymyksen kahteen kertaan ja kaikkina kertoina sain toisella kerralla paremmat vastaukset kuin ensimmäisellä. Sen sijaan valmiiksi mietityssä haastattelurungossa ei ole syytä pysytellä, varsinkaan jos haastattelu kääntyy odottamattomiin suuntiin ja yksi kysymys johtaa aivan toiseen aihekokonaisuuteen. Lisäkysymysten tehtävä on puolestaan saada tarkennuksia aiempiin vastauksiin, mutta niitä ei voi keksiä etukäteen. Ne vaativat haastattelijalta erityistä valppautta ja reagointikykyä, sillä harmittavan monta kertaa lisäkysymysmahdollisuudet sujahtavat ohi ja niihin havahtuu vasta jälkeinpäin.

Kuuntelemisen taito onkin haastattelijan paras työkalu, mutta keskittymiskyvyn herpaantuminen on vain inhimillistä. Haastatteliija keskittyy liian helposti siihen mitä hän aikoo kysyä seuraavaksi ja unohtaa kiinnittää huomiota siihen, mitä haastateltava puhuu. Tasapainon löytäminen on vaikeaa, mutta todella tärkeää hyvän haastattelun kan-

nalta. On siis kyettävä miettimään seuraavaa kysymystä, mutta samalla myös kuuntelemaan ja ymmärtämään koko ajan, mitä haastateltava puhuu. (Grossman 2008, 141.)

Olen useasti huomannut vaeltelevani kysymyslistalla eteenpäin niin keskittyneesti, että haastateltavan vastaus on mennyt ohi korvien. Tällaiseen hajamielisyysyteen voivat vaikuttaa väsymys, haastattelijan yksityiselämän kiemurat tai puhtaasti vain mielenkiinnon keskustelunaihe.

Toimittaja ja ohjaaja ovat siitä onnellisessa asemassa, että he voivat kysyä haastateltavilta oikeastaan ihan mitä vaan. Siinä missä hyvä kysymys on avoin, neutraali ja yksinkertainen, Aaltonen (2011) on samaa mieltä, että joskus epäolennaiset ja tyhmit kysymyksetkin ovat hyviä. Ne voivat vapauttaa tunnelmaa tai yllättää haastateltavan. (Aaltonen 2011, 326.)

Haastattelijan on kyettävä myös kysymään ne kaikista vaikeimmat kysymykset, vaikka kuinka jännittäisi. Varsinkin silloin, kun ne ovat lukijoita tai katsojia kiinnostavia, kiistelystä alla olleita, ajankohtaisia puheenaiheita. Haastateltava vastaa epämukavaan kysymykseen yleensä kierrellen ja kaarrellen tai sivuuttaa sen täysin. Jos henkilö kieltäytyy vastaamasta, kiertelee ja selvästi salailee jotakin, se voi olla elokuvan kannalta erinomaista materiaalia. (Aaltonen 2011, 328.)

Haastattelijan ei myöskään pidä pelätä taukoja tai hetken hiljaisuutta. Joskus haastateltava tarvitsee aikaa miettiäkseen tai muistellakseen. (Aaltonen 2011, 325.) Toimittajan kannattaa hyödyntää hiljaisuutta, sillä toimittajan vaikeneminen lisää haastateltavan vastaamispaineita. (Kuutti 2001, 131.) Niin dokumentissa kuin ääninauhan purkuvaiheenkin kannalta on silti tärkeää, ettei haastattelija puhu haastateltavan päälle. Nauhaa on silloin vaikea kuunnella ja litteroida, dokumenttia taas hyvin vaikea leikata. Leikkaamisen sujuvuutta on syytä miettiä myös aivan haastattelun aluksi, sillä haastateltavan on pyrittävä vastaamaan kysymyksiin toistaen haastattelijan esittämä kysymys muutamalla sanalla tai vain yhdellä avainsanalla niin, että katsoja tietää, mistä haastateltava puhuu.

6 HAASTATTELUN SAATTAMINEN LOPULLISEEN MUOTOONSA

Kun toimittaja on tehnyt haastattelun ja löytänyt juttua varten tarvittavan muun aineiston, hän aloittaa jutun rakentamisen. Samoin tekee ohjaaja leikkauspöydän takana, leikkaajan avustuksella. Sekä lehtijutussa että dokumenttielokuvassa pitää tiivistää, jättää asioita kertomatta ja löytää koko haastattelun mehevimmät kohdat.

Henkilödokumentista ja lehden henkilöhaastattelusta löytyy molemmista alku, käänteet ja loppu. Alun on oltava niin iskevä, että se koukuttaa katsojat ja lukijat ensimmäisten minuuttien aikana. Alku on tärkeä, koska se vie katsojan elokuvaan sisälle, loppu koska siihen kiteytyy elokuvan sisältö ja merkitys. (Aaltonen 2011, 355.)

6.1 Haastattelun kirjoittaminen ja rakenteen miettiminen

Toimittaja purkaa haastattelun jälkeen ääninauhansa sekä kaivaa lehtiömerkinnöistään ja muististaan sen, miltä haastateltava näytti, tuntui, tuoksui ja kuulosti. Hän pohtii mitä juttuunsa pistää ja mitä ei, kirjoittaa ensimmäisen version ja vie sen sitten toimituspöydän ja toimitussihteerin luettavaksi. Juttu tulee takaisin pienin muutosvaatimuksin, toimittaja korjaa ne, lähettää valmiin jutun tarkistettavaksi haastateltavalle ja luovuttaa sitten jutun editoitavaksi ja lehteen taitettavaksi.

Dokumenttia tehdessä ohjaaja kirjoittaa nauhat auki, listaa aikakoodit, päättää mitä kohtia käyttää ja missä järjestyksessä. Kohtausten varsinainen rakentaminen ja palasten pyörittäminen tapahtuu useimmiten vasta editointipöydällä. Versioita on yleensä vähintäänkin muutama, sillä aina löytyy jotain muuteltavaa ja parannettavaa. Palautteen ohjaaja saa tuottajalta ja niiltä kaikilta ihmisiltä, joille hän tekeleensä näyttää. Kovinkaan paljon eroa henkilöhaastattelun koostamisessa ei siis ole. Rakennetta mietitään molemmissa aivan yhtä paljon ja lopullinen muoto voi muuttua suurestikin aiemmin kaavailusta.

Iskevä aloitus on sekä dokumentin että henkilöhaastattelun selkäranka. Aaltonen (2011) on kehittänyt monta eri vaihtoehtoa sille, miten dokumentin voi aloittaa. Tässä niistä yhdeksän, jotka toimivat kaikki myös printtimedian puolella:

1. Paikan ja ajan esittely.

2. Päähenkilön esittely
3. Aiheen tai teeman esittely
4. Päähenkilön tavoitteen esittely
5. Väite
6. Kysymys-aloitus
7. Tunnelma-aloitus.
8. Takauma.
9. Hämäys tai joku muu juju. (Aaltonen 2011, 356–358.)

Katsojan tulisi tietää heti alussa missä ollaan, kuka on kuka ja mistä elokuva kertoo. Katsoja on saatava mukaan, ja on luotava odotuksia. Aivan elokuvan alku voi olla koukku, joka vangitsee katsojan kiinnostuksen. Parhaimmillaan se kertoo jollakin symbolisella tasolla, mistä elokuvassa on kyse. (Aaltonen 2011, 355–356.)

Yllättävän alun lisäksi elokuvan tai lehtihaastattelun rakennetta voi rikkoa katkomalla kronologista järjestystä, esimerkiksi hyppäämällä kesken kaiken lapsuuteen tai tulevaisuuden suunnitelmiin. Rakenteen horjuttamista ei saa silti tehdä liian sekavasti, sillä mikään ei ole katsojasta tai lukijasta yhtä ärsyttävä tunne kuin pudota kärryiltä – etenkin ihan alkumetreillä.

Myös kuvasta toiseen leikkaamisella täytyy olla joku merkitys, samoin kuin lehtiuttua varten rakennettavilla aasinsilloilla ja asiayhteyksillä. Jokainen kuva lisää informaatiota tai uuden näkökulman. Jokainen leikkaus kuljettaa tarinaa tai argumentaatiota eteenpäin. Jos toiminta on olennaista, leikkaus näyttää ja jäsentää sen, kuitenkin tiivistäen aikaa ja jättäen epäolennaisen pois. Hyvä leikkaus on loogista. Sen ansiosta katsoja ymmärtää sen, mitä hänen odotetaan ymmärtävän. (Aaltonen 2011, 343.)

Kohtaukset eivät saa olla liian pitkiä eikä jutussa saa toistua turhaan samoja teemoja tai asioita. Kaikkea ei voi kertoa, koska käytettävissä on rajallinen määrä katsojan aikaa. Siksi rajaaminen ja pelkistäminen ovat tärkeitä. Pitää valita olennainen ja kertoa siitä konkreettisesti äänien ja kuvien kautta siten, että ne koskettavat katsojaa. (Aaltonen 2011, 47.)

Jos elokuva on loppuun asti ajateltu, lopun rakentaminen on paljon helpompaa kuin aloituksen ideoiminen. Elokuvan emotionaalista vaikutusta voi hahmottaa tekemällä

erilaisia tunnekäyriä, jotka kuvaavat katsojan intensiteettiä ja ennakoivat tunteita eri vaiheissa elokuvaa. Käyrän tulisi nousta kohti elokuvan loppua. (Aaltonen 2011, 351.) Näin olisi toivottavaa tapahtua myös lehtijutun kohdalla. Lopun voi myös jättää leijumaan, sillä kaikkia asioita ei tarvitse ratkaista tai pureskella loppuun asti.

Dokumenttini syntyi kronologista järjestystä seuraamalla, sillä se tuntui kaikista luontevimmalta vaihtoehdolta. Päähenkilö oli menneisyydessään kohdannut elämänsä mullistavimmat käännteet. Tapahtumat oli siis kerrottava totuudenmukaisessa järjestyksessä. Menneisyyden kertaamisen jälkeen pureuduimme nykyhetkeen, sitten tulevaisuuteen. Ainoastaan dokumenttini alku poikkesi tutusta kaavasta, sillä istutimme sinne muuttaman koukun voittaaksemme katsojan kiinnostuksen. Läpi dokumentin luotimme kuitenkin henkilöhaastatteluiden voimaan, ja käytimme vain suhteellisen vähän kuvituskuvaa.

Henkilöhaastattelussa on olennaista saada haastateltavan ääni kuulumaan toimittajan kirjoitusjäljen alta niin, että se on samanaikaisesti toimittajan omaa tulkintaa haastateltavasta, mutta myös aivan haastateltavan näköistä ja oloista tekstiä. Puhetyylin lainaaminen on kirjoitetussa jutussa paljon vaikeampaa kuin liikkuvassa kuvassa, sillä suoran lainauksen tekemisessä on omat haasteensa. Sitaatit eivät voi koskaan olla täysin suoria lainauksia, sillä niihin ei kirjoiteta murre sanoja, taukoja, änkytyksiä, puhevikoja tai vääriä tietoja. Tässä mielessä lehtihaastattelu on paljon armahtavampi kuin henkilödokumenttihaastattelu.

Aaltonen opastaa pohtimaan ensimmäisen leikkausversion jälkeen seuraavia kysymyksiä, jotka pätevät kaikki myös loistokkaan lehtijutun kirjoittamiseen: Onko elokuvassa liian monta alkua? Koukuttaako alku? Onko elokuvan tarina selkeä? Pysyykö katsoja kärryllä? Esitelläänkö päähenkilöt tarpeeksi hyvin ja varhaisessa vaiheessa? Lunastaa-ko se odotukset? Kertooko se mitä se lupaa? Antaako se uutta informaatiota? Onko sen viesti juuri se, minkä haluan katsojalle välittää? Onko esittelyä tarpeeksi tai liian vähän? Mitä voisi siirtää myöhemmäksi? Mitkä jaksot tuntuvat pitkiltä tai toistolta? Tuleeko tarina selväksi? Onko tarinassa aukkoja, epäselvyyksiä tai ristiriitaisuuksia. Seuraavatko tapahtumat luontevasti toisiaan? Huipentuuko tarina? Toimiiko loppu? Onko versiossa liian monta loppua? (Aaltonen 2011, 349–350.)

6.2 Äänen ja musiikin vaikutus

Yksi dokumenttihaastattelun parhaimmista puolista on äänen ja musiikin vaikutus tarinankerrontaan. Lehtihaastattelu ei pysty käyttämään hyväkseen musiikin kerronnallisia elementtejä kuten herkkiä melodioita ja vaihtelevia äänenvoimakkuuksia. Dokumentissa ne vahvistavat katsojan tunteita, lisäävät haastattelulle tai kuvituskuvalle painoarvoa ja sitovat tarinan tiiviimmäksi kokonaisuudeksi.

Äänet tehostavat kuvaa täsmällisemmin ja yksityiskohtaisemmin kuin musiikki. Äänet voivat alkaa ennen kuin näemme kuvassa äänen lähteen ja ne voivat jatkua taustalla vaikka läpi koko kohtauksen. Siksi ääni on hyvä työkalu tilallisen, ajallisen ja kerronnallisen jatkuvuuden rakentamiseksi. (Aaltonen 2011, 398.) Mutta joskus äänillä tai musiikilla voi pilata dokumentin rakenteen ja sanoman. Liian voimakkaat äänet ja hallitseva musiikki saattavat viedä huomion haastateltavalta tai tapahtumilta. Musiikkia käytetään paljon myös tavan vuoksi, tylsästi ja latteasti. Sillä voi peittää elokuvan rytmisiä ja kerronnallisia ongelmia. Tällöin elokuva täytetään musiikilla, joka jyrää ja turruttaa. (Aaltonen 2011, 389.)

7 POHDINTA

Päätin tehdä lopputyökseni henkilödokumentin, koska ihmisten elämäntarinat ovat olleet heikkouteni pienestä pitäen. Yhä edelleen rakastan omaelämäkertoja ja elokuvia, jotka pohjautuvat tositarinoin. Ehkä siksi, että minusta jokaisen ihmisen tarina on kertomisen arvoinen.

Mikossa minua kiehtoi hänen positiivisuutensa ja elämänilonsa, vaikka hän olikin joutunut palaamaan elämässään lähtöruutuun vain yhden kohtalokkaan hypyn takia. Hänen haastattelemisensa erosi kaikista aiemmin tekemistäni haastatteluista, ja hyvä niin, sillä se toi minulle suunnattomasti varmuutta haastattelijana ja ennen kaikkea toimittajana.

Kuvausryhmämme oli kolmehenkinen, sillä minulla oli matkassa myös kenttä-äänittäjä ja kuvaaja, joka toimi myös dokumentin leikkaajana. Avun hankkiminen oli välttämätöntä, sillä en olisi missään tapauksessa kyennyt kuvaamaan, äänittämään tai editoimaan dokumenttiani kokonaan itse. Lopputulos olisi ollut valovuosien päässä siitä, mitä se on nyt. Kulutimme kuvauksissa kaiken kaikkiaan noin kuusi päivää: kuvasimme niin las-kettelukeskus Talmassa, Mikon kotikadulla, hänen kuntosalillaan, omassa kodissani sekä Mikon vanhempien luona. Kuvaukset sijoittuvat alkukeväeseen 2012.

Koulutöiden puolesta dokumentin kuvaustilanteet olivat tuttuja ja turvallisia, mutta en ollut koskaan ennen haastatellut ketään liikkuvaa kuvaa varten. Se toi omat haasteensa, kuten sen, että Mikon oli vastattava aina toistamalla ensin kysymykseni. Aluksi vastauksista piti harjoitella, sillä ei sitä meinannut muistaa edes haastattelijaa itse.

Haastattelu kesti pitkälti yli tunnin, mutta pidimme tasaisin väliajoin taukoja. Kysymysten, vastausten ja koko tilanteen aitous ja ainutkertaisuus säilyivät sillä, etten ollut suostunut puhumaan haastattelun aihepiiristä Mikon kanssa ennen haastattelua. Halusin kuulla kaikki tapahtumat ja tuntemukset vasta haastattelussa. Niin pystyin säilyttämään omat, aidot reaktioni sekä Mikon tunteen siitä, että hän kertoo tarinaansa minulle ensimmäistä kertaa. Näin heittäydyin haastattelutilanteen vietäväksi – ei minulla ollut aavistustakaan mihin suuntaan tarina seuraavaksi kulkisi. Tarkentavien ja laajentavien lisäkysymystenkin oli synnyttävä lennosta.

Ajan puutteen sekä haastateltavien haluttomuuden vuoksi dokumentin haastateltavat jäivät kuitenkin vain kahteen, Mikkoon ja häneen äitiinsä, mutta en koe sen silti haitanneen valmista lopputulosta.

Leikkausvaiheeseen osallistuin miettimällä dokumentin rakenteen. Otin käyttööni Jouko Aaltosen (2011) suositteleman post-it-tekniikan, joka osoittautui hyväksi, mutta aivan uskomattoman työlääksi tekniikaksi. Kävin ensin kaikki videopätkät läpi, kirjasin talteen ne kohdat, joista pidin – aikakoodin ja tapahtumakuvauksen tarkkuudella. Sitten kirjoitin samat tiedot erivärisille post-it-lapuille. Esimerkiksi pinkit olivat Talman las-kettelukeskuksen päiväkuvauksista, oranssit kuntosalilta, liilat Talman yökuvauksista ja vihreät Mikon vanhempien luota. Jokaisessa lapussa luki videon numero, kuvakoko, kuvassa tapahtuvan liikkeen tai tilanteen kuvaus, aikakoodi sekä lisäksi pieni, havainnollistava piirros ja pätkän erinomaisuus asteikolla 1-3. Parhaimpia olivat kolmoset, joiden perään olin merkinnyt vielä pienen sydämen. Ne päätyivät melkeinpä kaikki valmiiseen dokumenttiin.



KUVA 1. Muistilapputekniikan avulla leikkaamista.

Opinnäytetyöni kirjallisen osan aihe vakiintui vasta kesällä 2012. Olin päässyt töihin Me Naiset -lehteen, tehnyt siellä henkilöhaastatteluja sekä katsonut työkseni kymmeniä eri dokumentteja ja arvioinut niitä. Aloin huomata, ettei ohjaajan ja toimittajan haastattelutekniikassa ollut juuri mitään eroa, vaikka ne olivat kuitenkin kaksi täysin eri asiaa. Yllätyin työnkuvien samankaltaisuudesta ja siitä, miten molempia voi parhaimmillaan kuvata samoilla adjektiiveilla. Sekä ohjaajalla että toimittajalla on kuuntelemisen taito, näkemisen taito ja kertomisen taito. Mutta siinä missä toimittaja kuvailee, ohjaaja näyttää.

Opinnäytetyössäni on paljon parantamisen varaa. Olisin voinut olla aloitteellisempi ja osaavampi. Olisin voinut haalia dokumenttiini lisää kuvituskuvaa, lisää haastateltavia ja enemmän käänteitä. Olisin voinut rakentaa siitä iskevemmän ja ytimekkäämmän. Kirjalliseen osaan olisin voinut valita enemmän lähteitä ja laajentaa henkilöhaastattelun käsitettä.

Tämän opinnäytetyön tekeminen ei ole suinkaan ollut koko opiskeluaikani suurin oppimisprosessi. Siihen ei tiivisty kaikki se, mitä olen oppinut neljän vuoden aikana, vaan se, millaiseksi olen kasvanut. Tämä työ on vienyt minua eteenpäin urallani, sillä se on opettanut paljon omasta alastani. Olen yhä vakuuttuneempi siitä, että haluan jatkossakin kirjoittaa henkilöhaastatteluja, enkä ole missään nimessä sulkenut pois mahdollisuutta henkilödokumenttien tekemisestä. Ne kun ovat kaikista lähimpänä journalistista haastattelua.

LÄHTEET

Aaltonen, J. 2011. Seikkailu todellisuuteen. Dokumenttielokuvan tekijän opas. Helsinki: Like Kustannus Oy.

Grossman, T. 2008. Shooting action sports. The ultimate guide to extreme filmmaking. Oxford: Elsevier Inc.

Kuutti, H. 2001. Tutkittu juttu. Johdatus tutkivaan journalismiin. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Lintula, A. & Valkama, M. 2009. Nuoren toimittajan eloonjäämisopas. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino.

Suhola, A., Turunen, S. & Varis, M. 2005. Journalistisen kirjoittamisen 72 perusteet. Helsinki: Oy Finn Lectura.

